

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HAYATINDA VE ESERLERİNDE
TASAVVUF OLGUSU

*THE FACT OF MYSTICISM IN THE LIFE AND WORKS OF NECİP FAZIL
KISAKÜREK*

Turan GÜLER*

Öz

Necip Fazıl Kısakürek Cumhuriyet devri Türk edebiyatını, hem fikir ve aksiyon adamı hem de kalemi güçlü bir edebiyatçı olarak derinden etkileyen özgün bir kişiliktir. Şiir, tiyatro, roman, hikâye gibi birçok türde kaleme aldığı eserlerde din, tasavvuf, tarih, felsefe gibi konular geniş bir yer tutar. Bu edebi eserlerinin yanı sıra fikirlerini yazdığı eserleri aracılığı ile de büyük bir mücadele içinde yaşamıştır. Devrini ve devrinden sonra gelen birçok aydını etkisi altına almıştır. Otuzlu yaşlardan itibaren İslam'ı ve tasavvufi düşüncüyü fikirlerinin merkezine alan Necip Fazıl, eserlerinin neredeyse tamamına yakını bu doğrultuda yaşayacak bir gençliğin ortaya çıkmasını sağlamak için kaleme almıştır. Böyle bir dava şuuru içinde yaşayan Necip Fazıl'ın hayatındaki ve eserlerindeki tasavvuf olgusu ise bu açıdan ele alındığında kaçınılmaz bir araştırma konusudur. Bu konuda kendisi hakkında yapılan çalışmalara bir ek olmaktan öte bir iddiası olmayan bu çalışmada yazarın tasavvuf ile ilk tanışıklığına, ardından gelen yeni hayatına, eserlerindeki tasavvufi etkiye yer verilecektir. Ayrıca, Aşkî ile başlayıp Arvasî ile devam eden tasavvufi etkinin kapsamına ve Necip Fazıl'ın tasavvuf hakkındaki düşüncelerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Din, Tasavvuf, Batınî, Necip Fazıl Kısakürek.

Abstract

Necip Fazıl Kısakürek is a unique personality who has deeply affected the Republican era of Turkish literature both as a man of thought and action and a strong litterateur. In the works that he has written up in various kinds such as poetry, drama, novel, and story the subjects of religion, mysticism, history and philosophy take a wide place. He has also a struggle by means of his works reflecting and consisting of his thoughts as well as his literary works. He has affected his era and the intellectuals coming after his era. Necip Fazıl, who has put Islam and mystic thought to the center of his ideas since his thirties, has written almost all of his works with the aim of arising a youth living in the direction of

---

* Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Araştırma Görevlisi, elmek: tuuranguer@hotmail.com

this. The fact of mysticism in the works of Necip Fazıl living with such a sense of objective when handled in that respect is an indispensable subject of investigation. This study not having an aim except for being just an addition to the studies made on this subject and about him consists of the writer's first acquaintance with mysticism, his new life that begins with mysticism, and the effects of mysticism on his works. Furthermore, the scope of the impact of mysticism beginning with Aşki and going on with Arvasi, and the thought of Necip Fazıl concerning mysticism will be mentioned.

Keywords: Religion, Mysticism, Batınî, Necip Fazıl Kısakürek.

Giriş

Türk kültür, düşünce ve edebiyat dünyasının önemli isimlerinden biri olan Necip Fazıl Kısakürek hakkında bugüne kadar birçok çalışma yapılmış, bu çalışmalarda onun farklı yönlerine ve özelliklerine temas edilmiştir. Bütün bu farklı değerlendirmeler için uğranılacak ilk kapı ise kanaatimizce tasavvuf kapısıdır.

Tasavvuf, Necip Fazıl'ın dünyasında bir koridordur. Bu koridordan geçen Şair; roman, şiir, tiyatro, makale, eleştiri, deneme, dergicilik gibi fikir ve aksiyon odalarına uğrar. Necip Fazıl'ın dünyasına nüfuz edebilmek, mesajlarını anlayabilmek, hedeflediği gençlik seviyesine ulaşabilmek ve nihayetinde eserlerini anlayıp özümseyebilmek için bu tasavvuf koridorunun havasını teneffüs etmek zorunluluğu vardır.

Çok yönlü bir şahsiyete sahip olan Necip Fazıl'ın sanatkârlığı, şairliği ve tiyatro yazarlığı gibi sanatkâr şahsiyeti ile siyasî/ideolojik yönü ağır basan ve aksiyon yönü hep üst seviyelerde olan -çevresinin deyimiyle- 'İslam davacısı' hüviyeti, aynı ruh içinde yoğrulmuş gibidir. Birinci hâneye hikâyeciliği, romancılığı, senaryo yazarlığı gibi, daha arka planda görünen sanatları da ekleyebiliriz. İkinci haneye ise dinî ve tasavvufî görüşlerini ve bu çerçevedeki fikrî makalelerinden didaktik yazılarına kadar doğurgan kalemini, aktüel ve siyasî fıkra yazarlığını, polemiklerini, sansasyonel ve spekülâtif çıkışlarını dahil edebiliriz. Bu ikisi arasında güzel sanatlar, felsefe, tarih konularında dikkate şayan ve çarpıcı yorumlarını da unutmamak gerekir. Nihayet bu gibi mistik ve sanatkâr şahsiyetlerde sık rastlanabilecek olan inziva ve mahviyet sahibi değil, atak hatta yerine göre agresif ve daima geniş bir kitlenin lideri olma özelliği onun karakterinin en belirgin halidir (Okay, 2005:8-16). Bütün bu mizaç içinde tasavvuf Necip

Fazıl'da tembellik, kendi dünyasına sığınma, sosyal hayattan uzaklaşma gibi sonuçlara sebep olmamış, tam aksine hayatın merkezine doğru açılan kapının zorlanması için itici güç olmuştur.

Her yönüyle coşkun bir ruha sahip olan Necip Fazıl'ı kabulde ve redde, sevgide ve düşmanlıkta, övgüde ve yergide, yerin dibine kadar batırırken ve yüceltirken... vb. değerlendirmelerinin hepsinde en uç noktalarda konuşurken görürüz. Necip Fazıl bohem hayatıyla, kumara olan iptilasıyla, çelişkileriyle, paradokslarıyla, kaprisleriyle, tasavvufa meylettikten sonraki yaşamı ile bir bütündür. Ve bu bütün içinde itidal kelimesi onun literatüründe yok gibidir (s.8-16). Bu yüzden onun hakkında yapılan çalışmalarda ifade edildiği gibi, madde planında öncesi ve sonrası olmakla birlikte, ruh ve mana boyutuyla o, bütün bir mizaca sahiptir. 1934'ten sonraki süreçte ise Necip Fazıl, coşkun akan ruh ve mana ırmağını tüm buutlarıyla İslam ve derinliğine tasavvuf ile taçlandırmıştır.

Bu çalışmada, Necip Fazıl'ın hayatı, düşünceleri ve eserlerindeki tasavvufî boyuta temas edilecektir. Bunun için tasavvufla tanışmadan önceki hayat hikâyesini bu çalışmanın dışındaki başka araştırmalara bırakıp doğrudan tasavvuf ile olan ilk münasebetlerine, ardından 1934'te tanıştığı Abdulhâkim Arvasî ile başlayan ileri tasavvuf düşüncesinin onda meydana getirdiği değişime değinilecektir. Bu hususta onun mürşidi ile kurduğu ilişkiye vurgu yapılacaktır. Ardından onun eserlerinden yola çıkarak tasavvuf hakkındaki düşüncelerini, tasavvufun tanımı ve menşei konusundaki değerlendirmeleri ele alınacaktır. Bu değerlendirmeler esnasında tasavvuf hakkında yapılan eleştirilere Üstad'ın cevaplarına yer verilecektir. Son olarak edebi ve fikri eserleri ile şiirlerindeki tasavvuf olgusuna kısa bir şekilde temas edilecektir.

İlk Yakınlaşma

Necip Fazıl, kendi hayatını romanlaştırarak anlattığı *Kafa Kâğıdı* (Kısakürek, 2011a) adlı eserinin yanı sıra Abdulhâkim Arvasî ile olan münasebetini anlattığı *O ve Ben* (Kısakürek, 2011b) adlı eserinde tasavvufla olan ilk tanışıklığını Bahriye Mektebinde edebiyat hocası olan İbrahim Aşkî Tanık (1874-1977)'a bağlar. Kendi ifadesiyle; "Tasavvufla ilk temasım Edebiyat hocamız Aşkî Beyin yol göstermesiyle başlar." der.

Necip Fazıl *O ve Ben* adlı eserinde İbrahim Aşkî'yi şu sözlerle tanıtır: "Hocalarımızın en yaşlısı, derin irfan sahibi, ancak birkaç tanıdığı arasında maruf ve herkesçe meçhul hususi kıymet... Edebiyat ve felsefeden, riyaziye ve fiziğe kadar iç ve dış birçok ilimden derin ve mahrem mıntikalara kadar nüfuz edebilmiş, birkaç risalecikten başka hiçbir

şey neşretmemiş ve kabuğunun içinde sönüp gitmiş, bu kızıla çalan palabıyıklı ve Tatar suratlı insan..." Necip Fazıl, tasavvuf sahasındaki ilk derslerini İbrahim Aşkî'den alır: "Ve bana bilmeden, isteklisi olduğum dünyadan, belki derme çatma, fakat ilk adresleri verdi. Edebiyat derslerindeki vazifelerimden bende bir şeylere dikkat etmiş olacak ki:

"Sen oku, dedi; her şeyden evvel oku! Amma okumaya başlamadan evvel bil, ne okuyacağını bil! Sonra sınıfa dönüp hitap etti:

-Talebe ne demektir? Talep etmekten, istemekten gelir bu isim... talep etmek de bir ilimdir, bir ilk ilim... ilim isteyebilmek için de bir ilk ilim ister. Muallim de böyledir; bir taraftan öğretirken, bir taraftan da talebesi ona öğretir."(Kısakürek, 2011b:41)

Kafa Kağıdı'nda ise "İbrahîm Aşkî... Bundan birkaç yıl önce, belki 100 yaşlarında ve hiç ayrılmadığı Heybeliada'da ölen Tatar asıllı bu adam, dar bir muhitin tanıdığı ve kıymetler borsasının ismini kaydetmediği, "şöhret âfettir" sırrına ermiş bir adam... Eski bahriyeli ve sonra emekli; ve Bahriye Mektebinde muallim... İngiltere'de de tahsil görmüş, yüksek riyaziye okumuş derin irfan sahibi..."biri olarak tanıtır.(Kısakürek, 2011a:155) Böylece karşımıza tasavvufî birikimi de olan, hem müspet ilimler, hem de sosyal ilimler alanında çok iyi yetişmiş bir Aşkî portresi çıkar.

Talebesi Necip Fazıl'ın daha Bahriye Mektebinde iken yaşadığı çırpınış hallerini, ilk oluş ve berzah acılarını derslerindeki tutumlarından sezinleyen İbrahim Aşkî, onunla ilgilenmiştir. Bu hususta anılarını anlatan Necip Fazıl hocasını hep saygıyla anar. *Kafa Kâğıdı* adlı eserinde;

"Hocam İbrahim Aşkî Bey, bana sınıfta şöyle hitap etti:

-Sana gel diyorum, dört ayağını diremiş gelmem diyorsun!...

Ve ağzını şapırdatarak ilave etti:

-Kendi otladığın yerden memnunsun, ama asıl cevherli otu bulmaktan acizsin!" der.

İbrahim Aşkî Bey, Necip Fazıl'ın okuması için evinden kitaplar getirmeye başlar. Bunların ilk ikisi; "*Semerat-ül Fuad*" ve "*Divan-ı Nakşî*"dir. Gönül ürünleri manasına gelen "*Semerat-ül Fuad*" Sarı Abdullah Efendi namında birinin tasavvufun yanı sıra bazı velî menkıbelerini anlattığı ilk eseridir. El yazması olan *Divan-ı Nakşî* de ise Nakşî zevk ve hikmetleri manzum şekilde anlatılmıştır.

Necip Fazıl bu kitapların kendisi üzerindeki tesirlerini şu sözlerle anlatır: “İlk kitap bende, (kaleodoskop) içinde apayrı; ve kanunları bu dünyaya bir âlem seyretmenin vecdini yaşatan bir tesir bıraktı. Henüz meselenin meselesi Tasavvuf hakkında bir mizân bilgisine sahip değilim ve gözleri kapalı hayranlık çığırındaydım.

İkinci kitaptan da bir şey anlamadım.

Geceleri erken saatte uzandığımız yatakta, yatsı ezanı okunurken elimle başımı örtüyor ve dua ediyorum:

-Allahım, bana yolumu göster!”(Kısakürek, 2011a:157)

Tasavvufa dair okuduğu bu ilk eserlerin ardından Necip Fazıl’da bir değişim yaşanır. “Koltuğumun altında, yaprakları öd ağacı ve gül yağı kokan “Semerat-ül Fuad” ve yumurta akiyle parlatılmış esmer kâğıt üzerine yazma “Divan-ı Nakşî” rıhtım boyunda dalgalara karşı düşünce... Darağacına çekilen Mansur’un menkıbesi, taç ve tahtını yeke veren İbrahim Ethem’in macerası ve dünyayı bütün nakışlarıyla perde üzerindeki gölgelere benzeten Nakşî şair, ruhumu, akşam ıssızlığına çevirmişti.” der.(Kısakürek, 2011b:43)

Aşkî, Necip Fazıl üzerinde sadece ruh dünyasında değil düşünce dünyasında da çeşitli tesirler meydana getirmiştir. Öncelikle Necip Fazıl, Ehl-i Sünnet hassasiyetine Arvası’dan önce Aşkî aracılığıyla ulaşmıştır. Zira Aşkî, Ehl-i Sünnet doğrultusundaki tasavvuf anlayışına sahiptir. Yusuf Turan Günaydın, Necip Fazıl’ın Ehl-i Beyt sevgisini Aşkî aracılığı ile güçlendirdiğini ve hatta *İlim Beldesinin Kapısı Hazret-i Ali* adlı eserini ondan ilham almış olduğunu söyler.(Günaydın,2005:150-153)

Necip Fazıl, bu tesirler altında ilk şiirlerini daha on yedi yaşındayken *Yeni Mecmua* dergisinde yayımlar. Yakup Kadri’nin yönetiminde çıkan *Yeni Mecmua*’da yayımlanan şiirleri ile ilgili yapılan yorumlardan biri de onun şiirlerindeki tasavvufî havadır. Necip Fazıl kendisi hakkında yapılan bu türden eleştirilere katılmasa da tam anlamıyla da inkâr etmez: “Güya tasavvufî bir hava tütüyor ilk şiirlerimden. Çilesini çekmeye henüz (12-13) yıl uzak olduğum davanın, bütün inceliklere uzak, (fantezi) planında bir heveskârıyım.” (Kısakürek, 2011b:55) der. Necip Fazıl hakkındaki tasavvufî yorumlardan birini Ahmet Haşim yapar. Ahmet Haşim, Necip Fazıl’ın ‘*Mezar Kitabesi*’¹ adlı şiirini yorumlarken; önce Necip Fazıl’a bu sesi nereden bulduğunu sorar. Ardından; “Kendini bir şey sanma! Yakup Kadri’nin seni tuttuğuna da bakma! Tesiri altındasın da

---

¹ *Kafa Kağıdı*’nda Ahmet Haşim’in yorum yaptığı şiirin ismi “Sevgilim” olarak verilir.

ondan... Sanatkâr, tesiri altında kalanı sever.”(Kısakürek, 2011b:57) der. Oysa Necip Fazıl, Ahmet Haşim’in zannettiğinin aksine tasavvuf tesirini Yakup Kadri’den değil İbrahim Aşkı’dan almıştır. Hatta, İbrahim Aşkı’nın Yakup Kadri’nin *Erenlerin Bağından* adlı eseri için yaptığı yorumu da eserinde aktarır. İbrahim Aşkı’ye göre Yakup Kadri tasavvuf “bağına girmiş ama üzümü yiyememiş” biridir. (Kısakürek, 2011a:155)

Neticede Necip Fazıl’da tasavvufa ilk yöneliş, kendi deyimiyle “deri üstü deri bir satır planında da olsa ilk temas”, Abdülhâkim Arvasî ile tanışmasından çok önce İbrahim Aşkı vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Hocasının okuması için verdiği tasavvufî eserler onun ruh ve düşünce dünyasında yeni ufuklar açmıştır.

Kısaca, Necip Fazıl’ın düşünce dünyasının köklerine inebilmek ve tasavvufî yöneliminin sırlarına vakıf olabilmek için Abdülhâkim Arvasî’nin yanı sıra İbrahim Aşkı’nın de gözden irak tutulmaması gerektiğini, bu ismin Necip Fazıl’ın düşüncelerinin inşâsında önemli katkılarının olduğu vurgulanmalıdır. Ancak bütün bu tesirlere rağmen son olarak ifade edilmesi gereken bir husus vardır ki; o da Necip Fazıl’ın, Yakup Kadri ve İbrahim Aşkı’yi kendi davasının kamusunda virgül kadar küçük göreceği gerçeğidir.(s.189)

Tanışmadan sonra

Necip Fazıl’ın hayatında, düşünce ve sanat anlayışının inşâsında en önemli payın tasavvufa ait olduğu göz önünde bulundurulduğunda Necip Fazıl’ın hayatının en önemli kişisinin Abdülhâkim Arvasî Hazretleri² olduğu söylenebilir. İbrahim Aşkı’dan sonra Necip Fazıl üzerindeki tasavvufî etkinin asıl ve en büyük hissesi Seyyid Abdülhâkim Arvasî’ye aittir. Arvasî hakkında müstakil bir tez çalışması yapılmış olmakla birlikte, biz onun hakkındaki bilgilere daha çok Necip Fazıl’ın eserleri ve hatıraları aracılığı ile ulaşabilmekteyiz. Bu bilgilere göre Arvasî; 1281-1860 yılında, Van’ın Başkale kazası, Arvas köyü’nde dünyaya gelmiştir. Arvas Köyü, Van’ın cenup şarkında; İran sınırına yakın, 2400 metre yüksekliğinde gayet sarp ve engelli bir köydür. Bu köy aynı zamanda Abdülhâkim Arvasî’nin müşşidi olan Seyyid Fehim Hazretlerinin de köyüdür. Es’Seyyid Abdülhâkim Arvasî nesep itibarıyla Hz. Muhammed (SAV)’e bağlıdır.

---

² Abdülhâkim Efendi Hazretleri, Nakşi ekolünden gelen bir müşşittir. 1916’da 56 yaşında iken Rus’un Van’a yaklaşmasıyla ayaklanan Ermeniler yüzünden hicret eder. 61 yaşında İstanbul’a gelir. Burada kendisine bir dergah verilir. 1925’te tekke ve zaviyeler kapatılınca kadar da Eyüp’teki Nakşi tarikatına ait Kaşgari Dergahı’nın postnişini olarak hizmet verir. Abdülhâkim Efendi Hazretleri 83 yaşında Ankara’da 1943’te vefat eder. Kabri Ankara’da Keçiören’e bağlı Bağlum köyündedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: İbrahim Baz (1996), *Abdülhâkim Arvasî’nin, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Somut hayat hikayesi bu şekilde verilen Arvasî'nin manevi yönünü Necip Fazıl şu sözlerle aktarmaya çalışır: "Tecrübe edelim: Peygamberlerden sonra insanoğlunun en büyüğü Hazret-i Ebu Bekir'e "sevr" mağarasında teslim edilen has oda sırrını otuz üçüncü el olarak devr ve teslim alıp, onu Yirminci Asırda; makine, türlü keşif, ruhi buhran, içtimai muvazenesizlik, sar'a ve cinnet, hasret ve gurbet asrında, bu asrın ortasına kadar, zerresine feda etmeksizin en kemalli veraset halinde temsil etmeye memur, eşsiz veli..."(Kısakürek, 2011b:112)

Arvasî ile ilk tanışma ise yine Necip Fazıl'ın *O ve Ben* kitabında anlattığı şekliyle sıra dışı bir şekilde zuhur eder. Necip Fazıl, bir vapur ile karşıya geçerken vapurda tanıştığı birisinin kendisine olan bakışlarından rahatsız olmuştur. Bir konu açma gereği duyan Necip Fazıl önce tasavvuf bahsini açar. Tasavvufu, "çocukluğumun ve ilk gençliğimin, yalnız bandrol bilgisi halinde birkaç kelimesini ezberlediği ve nimetlerini hep kavanozun camı üzerinden yaladığı büyük dava..." olarak tanımlar. Ancak meçhul kişi bu konu hakkında fazla konuşmaz. Necip Fazıl ikinci bir konu açmak için "zamanımızda irşada ehliyetli bir kimse var mı? Böyle birini tanıyor musunuz?" sorusunu sorar. Meçhul adam, Beyoğlu'nda Ağa Camiinde, cumaları ders veren birinin olduğunu söyler ve Abdulhâkim Efendi Hazretleri'nin ismini verir. Son olarak da "Orada dinleyecekleriniz halk için, nas için söylenen sözler... Siz o sözlerin içine girmeye ve ötesindeki hikmete ulaşmaya bakın!.."(s.81) tavsiyesinde bulunur.

Merak duygusu içine giren Necip Fazıl, bir cuma günü ressam arkadaşı Abdin Dino ile birlikte Ağa Camii'nde Abdulhâkim Efendi'yi ziyarete gider. Böylece çok uzun süreler tesiri devam edecek olan bir yol arkadaşılığının ilk buluşması gerçekleşmiş olur. İlk tanışmada Necip Fazıl onun elini öpmek ister. Mürşid ise ona "Biz Eyüpsultan'da oturuyoruz, Gümüşsuyu'nda, ne zaman isterseniz buyurun" diyerek davette bulunur. Necip Fazıl kabul edilmişlik duygusu yaşar.

Aradan haftalar geçtikten sonra Necip Fazıl, tekrar Abidin Dino (Mesnevî şarihi meşhur Abidin Paşa'nın torunu) ile birlikte Eyüp Sultan'daki dergâhına gider. Abdulhâkim Efendi Hazretleri, Necip Fazıl'ın tasavvuf hakkındaki bilgisini ve düşüncelerini öğrenmek için ona; "Siz tasavvuftan bir şeyler biliyor musunuz? Okuduğunuz kitap oldu mu?" diye sorar. Necip Fazıl ise *Semerat-ül Fuad* ve *Divan-ı Nakşî* kitaplarından söz eder. Son zamanlarda da *Marifetname*'yi okumuştur. İlk ders: "Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz.. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?"(s.93) sözleri ile yapılmış olur. Bu sözler aynı zamanda tasavvuf yolculuğunun hangi mahiyette ilerleyeceği bilgisini de verir.

Tasavvuf veya başka bir ifade ile Allah'ı arama işi salt akılla gerçekleştirilebilecek bir faaliyet değildir. Manevî boyutlarıyla insan aklının da ötesinde insan ruhunun arayışıdır. Arvasî'ye her geçen gün daha da bağlanan Necip Fazıl, yavaş yavaş ruh planında bir değişim yaşar. Tefekkür boyutunda derin düşüncelere dalan Necip Fazıl, kendisi ile İmam Gazali arasında bir ilişki kurar. Gazalî, *El-munkizu Mine'd-delal* (Gazali, 1990) kitabında, yaşadığı buhranı ve ardından ulaştığı iman hususiyetini dile getirir. Necip Fazıl da bu minval üzere bir tefekkür ve iman süreci yaşar. Kendisindeki değişimi ise *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu* (Kısakürek, 2011c) adlı eserinde şu sözlerle anlatır: "Ben de bir manevi buhran geçirdim. Tefekkür ve büyük sanat, -ki böyle bir iddiam yok – büyük nefis muhasebesine, entelektüel krize ve buhrana girmeden olmaz. Öyle bir yere geldim ki, -İmam-ı Gazali'de göreceksiniz – arzın kısırlığı, yani kabuğu ayağımı bastığım yerde bir santimlik bir satıh gibi derhal delinecek gibi geliyordu bana... Bütün itimat hislerimi kaybetmiştim. Deliliğin de ufkundaydım. İlerisinde... Çile şiirim söylüyor bunu... Nihayet Allah'a hamd ederim imanım ucuz bir iman olmamıştır! Mümin doğdum. Allahın bir lütfu ile de o imanı çile kapısına kadar götürebildiğimi sanıyorum. Yani o nura intikal ettim ve bulur gibi oldum."(Kısakürek, 2011c:118)

Necip Fazıl'ın otuz yaşında 1934'te başlayan ve 1943'de Arvasî'nin Ankara'da vefat etmesine kadar sürecek olan derin muhabbeti ve yolculuğu bu vesileyle başlamış olur. Dokuz yıl boyunca yaşadığı her şeyini hatırlayan Necip Fazıl bu ilk buluşmada belki üç belki beş saat süren ilk sohbetle dair sadece kendinden geçme hissini hatırlamaktadır. Bu ilk görüşmede Abdülhâkim Efendi Hazretleri'nin bir bakışı onun ruhunda derin izler bırakır. Necip Fazıl, bunu mürşidinin bir kerameti olarak görür. "Üstadı ile tanışmandan önce "her şey O'nda gizli bir düğüm"dür, bir "bilmece"dir, "yıkık ve şaşkın"dır, "rüyalarında bir cinneti" içmekte, "ben kimim?" sorusunun yanıtını aramaktadır. Abdülhâkim Arvasî Hazretleri'ni, Paris dönüşü, İstanbul'a dönünce tanır. Bu tanışmayı ruhunun "büyük zelzelesi" olarak ifade eder. "Şu kadar yıllık kainat" O'na, "yeni baştan ve teker teker gerçekleştirilmeye muhtaç" görünür. O'nu tanıdıktan sonra "bir hendeğe düşercesine kucağına düşer gerçeğin" ve geçmişin de geleceğin de "bilmece"sini çözer: "Biricik meselesi sonsuza varmak"tır, Allah'a kulluk yapabilmek, "zorlu nefsinin diz çöktürebilmek"tir. Bu tanışmadan sonra artık evreni, insanı, insanın görevini belirlemiştir."(Uçan, 2005: 140-146) Necip Fazıl, Arvasî Hazretleri'ni tanıdıktan sonra 1934'te *Tam Otuz Yıl* şiirini kaleme alır:

"Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum..."(Kısakürek, 2005:35)

Arvasî Hazretleri bir Nakşi olmasına rağmen Necip Fazıl'a ilk günden son güne kadar, açık bir davet yapmamıştır. "-Bizdensin!... Seni mensup ve mahsuplarımızın (bağlılar ve hesabı görülmüşler) arasına alıyoruz! Yola kabul edildin! Tarzında, onun benzerinde, benzerinin benzerinde ne bir şey söylendi, ne en küçük bir îma veya îma gölgesi belirtildi; ne de tarikata, tarikat edeplerine ait tatbikî bir şekil, bir merasim gösterildi." (Kısakürek, 2011b:127). Necip Fazıl'ın beni kurtarın çağrısına "Sık sık gelin, sohbet sizi açar, inşallah feraha kavuşursunuz!" ifadeleri ile karşılık verir. Bunun haricinde ne bir emir, ne bir öğüt, ne bir tedbir, ne de bir tatbik yapılmaz. (s.105)

Aslında sadece Necip Fazıl'da değil, bu tarikatta da yolun nisbet işaretlerine ait dış görünüş planında en küçük emare yoktur. Nitekim bir gün Abdulhâkim Efendi Hazretleri şöyle buyurur: "Hükümet tekkeleri kapatmadı; onlar zaten kendi kendilerini kapatmışlardı. Hükümet boş mekânları kapattı."(s.128)

Abdulhâkim Efendi Hazretleri, Necip Fazıl'ın mürşidi olmasına rağmen onun üzerinde bir tasarruf hakkına sahip değildir. Bununla birlikte Necip Fazıl'ın ruh ve düşünce dünyasının inşasında ve inkişâfında en büyük tesir ona aittir. O, Necip Fazıl'ın sadece mürşidi değil, aynı zamanda kalemindeki fetih ve inkişâfının da sebebidir. Necip Fazıl, "Fildişi Kule'yi yıkıp büyük içtimai plana, cemiyet meydanına çıkmak; orta yere bir tarih, nefis, Şark ve Garp muhasebesi çıkarmak, asrın nabzını bulmak ve her şeyi kendi vahidine ve oradan mutlak vâhide irca etmek ihtiyacı, bende onunla doğdu." der. Kendisini "ben kendilerini tanımadan dik bir kaya üzerinde gururla dünyaya karşı dikilmiş uyuz bir keçiyken, tanıdıktan sonra; yere inen ve geçtiği yol boyunca süt koyuveren memeleri şiş, patlayasıya şiş bir koyun olmuştum." (s.129) sözleri ile tanımlar. "Otuz yaşına kadar tıknefes yaşayan ve bir iki şiir kitabından başka bir şey veremeyen ben, ondan sonra, piyes, fikir, tetkik, dava, tez; kırk elli ciltlik bir çapa doğru yükselecektim." (s.130) der. Necip Fazıl'ın toplum sahasındaki aksiyonerliğinin de merkezinde Arvasî vardır. Efendisinden aldığı nurla yepyeni bir gençlik yuğurma merakı, onda 1942'de başlar. (s. 237)

Necip Fazıl, bu tanışmadan sonra hayatını ve sanatını İslami bir çizgiye kaydirmiş ve "Allah için sanat" ilkesi doğrultusunda hareket ederek, eserlerinde ve aksiyonunda genel olarak İslam'ı, özel olarak ise, İslam'ın ruhu, Ufuk Peygamber'in bânını kabul ettiği tasavvufu

dillendirmiştir. Onun sanat anlayışını ortaya koyan şu şiiri ise onun bu değişiminin ifadesidir.

“Anladım işi, sanat Allah’ı aramakmış

Marifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış...”(Kısakürek,2005: 39)

Kendisini “lâhik şair” olarak görür. Kendisini “Sâbık şair” olarak niteleyenlere ise sitem eder.(Kısakürek, 2011b:130) Necip Fazıl, her şeyi ona bağlamak davasındadır. Abdulhâkim Arvası’nın vefatından sonra da Necip Fazıl’ın ona olan bağlılığı devam etmiştir. Hayatı boyunca yazdığı bütün eserlerin ve bütün faaliyetlerin kaynağında onu görmüştür. Çeşitli zamanlarda içine girdiği bunalımlardan yine onun vesilesi ile kurtulduğunu düşünmüştür.

Sevgide veya nefrette, övgüde veya yergide orta yolu olmayan Necip Fazıl’ın, şeyhine karşı olan bağlılığında da bir orta yol yoktur: “Kaç milyon baba ve kaç milyon anne, senin milyarda birin eder? Sen benim böyle bir şeyimsin! Babamla anneme Allah’ın bana tattırdığı varlık şevkine vesile oldukları için bağlıysam, sana da, bu ölçünün ebedi hayatı mikyasiyle perçinliyim... düşünsünler farkı.”(s. 253) der.

Necip Fazıl, mürşidi ile kurduğu bu bağ hususunu eserlerinde ele aldığı rabita mevzuunda dile getirir. Gazali, *İhya u Ulumi’d-Din* adlı eserinde “müridin, yolunda gideceği bir şeyhe ve üstada kesin ihtiyacı vardır. Çünkü dinin yolu kapalı, şeytanın yolları çok ve açıktır.” (Ateş, Tarihsiz: s.119) der. Bunun gibi Necip Fazıl da ilahi olana ulaşma noktasında bir mürşidin rehberliğine kaçınılmaz olarak ihtiyaç duyulduğunu ifade eder. Necip Fazıl için Allah’a ulaşma yolunda bir irşad edici mutlak gereklidir. “Bir irşad ediciye varmadan olmaz! Yollara düş bucak bucak ara ve irşad edicini bul!” (Kısakürek, 2011b: 102) der. Necip Fazıl’a göre rabita, Allah’ta fani olmanın başlangıcı, mürşidde fani olma halidir. Necip Fazıl, tasavvuf yolunda Allah’a ulaşma gayesinde olan bireyin mutlak surette bir mürşide, rehberine intisap etmenin zorunluluğuna inananlardandır (s. 155). Rabıtayı müridin mürşidini mübalağalı bir şekilde övmesi, bunu gaye zannetmesi olarak görenleri eleştirir. Ona göre rabita, müridin mürşidinde erimesidir. Onun nazarında rabita şeyhin kılığında ilahi huzura doğru çıkmak için bir bilet almaktan başka bir şey değildir (Kısakürek, 2011c:143). Bu yaklaşımı ile İslam tasavvuf geleneği içinde şeyhe bağlılığı aşırı hale getiren düşüncelere karşı bir tavidir. Ancak rabita hususunda aşırı noktada eleştiri yapanları da haksız bulur. Rabıtayı Allah’la kul arasına girmek olarak değerlendirip eleştirenlere de cevap verir. Ona göre rabita Allah ile kul arasına girmek değildir. Bu, bir bütün

olarak Allah'a ulaşmak için bir vasıtaya ihtiyaç duyulmasaydı Allah Resül ve nebilerini göndermezdi. (Kısakürek, 2011b:143)

Necip Fazıl'ın müşidi Abdulhâkim Arvasî ile olan ilişkisi bu manada ilerlemiştir. Somut olarak 1934'ten 1943'e kadar dokuz yıl süren birliktelik esnasında müşidi, Necip Fazıl ile olan ilişkisinde geleneksel bir müşid-mürid ilişkisi kurmaktan uzak durmuştur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Necip Fazıl herhangi bir şekilde tarikat ritüelleri içine dahil edilmemiştir. Üstadının ondan istediği iki önemli husus dışında somut bir arzusu da yoktur. Bu arzuların birincisi namaz bir diğeri ise evlilik. Namaz mevzuundaki hassasiyeti ise 1960'lardan sonra kuvvetli hale gelecektir. Bununla birlikte Necip Fazıl, sürekli onun sohbetlerine iştirak etmiş ve ondan feyz almıştır. Vefatından sonra da devam eden bu soyut birliktelik neticesinde yüz cilde yakın bir külliyatın ortaya çıkmasında Arvasî'nin manevî katkıları inkâr edilemez boyuttadır.

Necip Fazıl, tarikat ritüelleri bağlamında müşidi ile bir ilişki kurmamakla birlikte sanat ve fikir dünyasında büyük bir etki altındadır. Hemen her hususta onun düşüncelerine yer verir. Örneğin; Edep mevzuunda Abdulhâkim Efendi Hazretleri'nin tariflerini misal verir: "Edep, hududa riayet etmek demektir. En büyük edep ilahi hududu muhafaza etmektir."(s.138) Yine zikir mevzuunda Abdulhâkim Arvasî Hazretleri'nden ibareler kullanır: "Zikir hudutsuz bir denizdir. Herkes o denizden bir hisse alır, onunla teselli bulur."(s. 142) Bunun gibi; namaz, akıl, felsefe, sır, ölüm, rabita, usul, vahdet-i vücud gibi mevzularda hep müşidinin fikirlerine ehemmiyet verir.

Necip Fazıl, şeyhi, müşidi Abdulhâkim Arvasî hakkında birkaç şiir yazmıştır. 1940'ta yazdığı *Allah Dostu* şiirinde Arvasî'yi gördüğü ilk anı tablolaştırır:

"Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel

Bir akşamdı ki, zaman, donacak kadar güzel." (Kısakürek, 2005: 76)

1978'de yazdığı *O'na* adlı şiirinde ise 35 yıl önce kaybettiği müşidi Arvasî hakkındaki düşüncelerini ve hissiyatını capcanlı haliyle ifade eder:

"Benim efendim!

Ben sana bendim!

Bir üfledin de

Yıkıldı bend'im.

Ben ki, denizdim,

Dağbaşı bendim.
Şimdi sen oldun,
Âleme pendim.
Benim efendim!

Benim efendim,
Feza levendim!
Ölmemek neymiş;
Senden öğrendim.
Kayboldum sende,
Sende tükendim!
Sordum aynaya:
Hani ya kendim?
Benim efendim!

Benim efendim!
Emri yüklendim!
Dağlandım kalbden
Ve mühürlendim.
Askerin oldum,
Başta tül bendim;
Okum sadakta,
Elde kemendim.

Benim efendim.”(Kısakürek, 2005:380)

Necip Fazıl ile mürşidi Arvasî arasındaki bir diğer ilişki biçimi ise Necip Fazıl'ın ondaki olağanüstü halleri müşahede etmesidir. Necip Fazıl'a göre Abdulhâkim Efendi Hazretleri'nin ilk ve devamlı kerameti kendisindeki değişimi gerçekleştirecek bir bakışa sahip olmasıdır.(Kısakürek, 2011b:104)

1940'ta yazdığı *Mürşid* şiirinde;

“Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;

Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!” (Kısakürek, 2005:76)

Cümleleri ile Necip Fazıl, şeyhinin kendisi üzerindeki tesirinden söz eder. Necip Fazıl elini öpmeye nail olduğu büyük zatın huzuruna, Avrupa kültürü namına ne varsa, hepsini ceplerine doldurmuş olarak gider. Necip Fazıl'ın tanıdığı bir doktor ona; “Senin gibi bir adamı bu hale getirdikten sonra şüphe kalmıyor kerametine...” der.

Necip Fazıl; “Düşündüm: Ben neyim?.. Ama lafın neticesi doğru... Şüphe yok beni bu hale getirdiğine...”

Bu büyük zâta dikkat ettim; ve daimi kerâmetin ne demek olduğunu onda gördüm.”(Kısakürek, 2011c:151) der.

Necip Fazıl kolay kolay tesir altında kalan bir insan olmadığı halde, râbita mevzuunda şeyhinin etkisi altında kalmıştır. Bu hususta kendisinin yaşadığı kerâmet boyutundaki bir olayı anlatır. “Bir namazda, Efendi Hazretleriyle beraber bulunduğumuz bir akşam, selam vereceğim zaman dehşetler içinde ellerimin onun eli olduğunu gördüm. Sonra baktım ki, ellerim yine yerli yerinde... Buradaki sırı dikkat edin! Bu benim için bir makam, bir fazilet değil... Onun kuvveti, onun tesiri...”

Necip Fazıl'a Efendi Hazretleri ile devam ettirdiği sohbetler neticesinde geldiği nokta itibariyle Efendi Hazretleri'nin ikinci kitabı “*Râbita-i Şerife*” risalesi de hediye edilir. Bu ikinci eser herkese verilmez sadece manevî deftere kaydedilenlere (yani tarikat içinde ilerleyenlere) verilir. Bu da bizim için, onun mürşidi ile kurduğu bağı gösteren bir gösterge olur.

Arvasî ile Necip Fazıl arasındaki ilişki çok ileri bir boyuta taşındıktan sonra Arvasî, kendi yanında Necip Fazıl'ı eleştirenler “Ben Necib'ime laf söyletmem”(Kısakürek, 2011b:217) diyerek onu korur. Necip Fazıl ise onu yeryüzündeki güneşi olarak görür. Öyle ki 1943'te Arvasî, Ankara'da vefat ettiği sırada Necip Fazıl şu sözlerle kendisini kınar. “Ya sen Necip Fazıl; bütün bunlar olurken, yeryüzündeki güneşin batarken, neredesin?”(s.217)

Halim adlı şiirinde ise Efendisi'nin mezarının bulunduğu Ankara'nın Bağlum köyünde defnedilmek istediğini dile getirir.

“Hayat bir zar içinde, hayatı örten bir zar;

Bana da hayat yeri “Bağlum” köyünde mezar...” (Kısakürek, 2005: 309)

Tasavvuf Hakkındaki Düşünceleri

Necip Fazıl'ın sahip olduğu tasavvuf kültürünün kaynağını manevi bir bağ kurduğu Arvası'yle bağlamak tek başına değerlendirildiğinde eksik bir yargı olur. Zira hem eserlerinden edinilen bilgiler hem de kendi ifadelerinden çıkacak neticeler itibariyle o birçok tasavvuf büyüğünden istifade etmiştir. O “Altun silsile” dediği 33 isim ve onun haricindeki diğer tasavvuf büyükleri ile manevî bir irtibat içindedir. Düşüncelerinin şekillenmesinde onlardan istifade eder. Mevlana, Yunus Emre, Şah-ı Nakşibend, Hallac-ı Mansur, Gazali, İbn-i Arabi, İmam-ı Rabbânî gibi isimleri bu büyükler arasında sayılabilir. Örneğin vahdet-i vücud konusunda kendisini İmam Rabbânî'ye yakın görür. Genel anlamda tasavvuf konusundaki fikrini de İmam-ı Rabbânî'ye bağlar. Ona göre, şeriat ve tasavvuf, zahir ve batın, İmam-ı Rabbânî'de birleşmiştir. Kendi mizacının, İmam-ı Rabbânî üzerinde olduğunu ileri sürer.

Necip Fazıl'a göre tasavvuf herkes için değildir. Onun iddia ve tezlerinin muhatabı tasavvuf münasebetiyle inanmış insandır. Düşüncelerini bir bütün halinde verdiği *İdeolocya Örgüsü* (Kısakürek, 2010) inandırmaya çalışmaz: inananı yüreğinden kavrayıp uyandırmaya, onu harekete geçirmeye çalışır. (Karadeniz,2005:16-23)

Çeşitli eserlerinde tasavvufun tanımı, mahiyeti, menşei gibi hususlarda açıklayıcı bilgiler kaleme almıştır. Bu kitaplardan derlenen bilgiler neticesinde aşağıda Necip Fazıl'da tasavvufun tanımı ve menşei konularına, ayrıca Necip Fazıl'ın tasavvuf hakkında yapılan eleştirilere verdiği cevaplara değinilecektir.

Ruh ve üslup yönüyle eserlerinin tamamına sirayet etmiş olan tasavvuf konusunu Necip Fazıl, sistematik bir şekilde *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu* adlı eserinde ele alıp değerlendirir. Tasavvufa “azim bir dava” olarak bakan Necip Fazıl, bu dipsiz denizde daha önce seyahat etmiş büyüklere karşı saygılıdır. Kitabının konu ile ilgili giriş bölümünde ilk olarak onların tasavvuf tanımlarına göndermelerde bulunur.

Cüneyt'e göre Tasavvuf; “Allah'ın seni sende öldürmesi ve kendisiyle diriltmesi...” ,“Gayr ile alakasız olarak Allah ile olmak...”, “Toplanarak zikir, duyarak vecd, ittiba ile amel...” “Şeriatin yasak ettiği şeyler ve kötü ahlaka karşı devamlı mücadele...” dir.

Muhammed Bin Aliyyül – Kassab’a göre ise; “Keremli zamanda, keremli kavm içinde, keremli insanda, keremli ahlak...”tır.

Bunların haricinde, Ebu Muhammed Ceriri, Maruf-u Kerhi, Şibli, Ebu ali Ruzibâri, Ebu Tûrab, Salukî, Hallac-ı Mansur gibi tasavvuf büyüklerinin tasavvuf hakkındaki yorum ve tanımlarını aktardıktan sonra kendi şeyhi Abdülhâkim Arvasî'nin de bu konu hakkındaki yorumunu dile getirir: “Bu arada bütün tarifleri aldığımız, yüksek ismi sık sık geçecek olan, bir de mürşidim ve kurtarıcım Abdülhâkim Arvasî Hazretleri var ki, bütün bu tarifleri naklettikten sonra; dünyanın en kuru ifadesiyle, en büyük hakikatı zaptetmiş olarak şöyle diyor:“Tasavvuf, beşeri sıfatlardan çıkıp melekî sıfatlar ve ilahi ahlak ile vasıflanmaya mahsus bir hal...”dir (Kısakürek, 2011c:97).

Üstadlarının tanımlarından sonra Necip Fazıl, tasavvufun doğru tanımının mümkün olamayacağını, kendisinden önceki büyüklerin içlerindeki hali tercüme ettiklerini ifade eder. Onlar, hali yaşayanlar olduğu için, onların tariflerinin en doğrusu ya da en güzeli olmaz. Onlar, kendi mizaçlarına ve çizgilerine göre yine kendi aynalarına düşen kırıntılardan bir kaçını vermişlerdir.

Necip Fazıl, kendisini ise o hali yaşayanların dışında tutarak bir tarif yapmaya çalışır. Lügatla izah etmeye çalışır. Üstad, tasavvufu kelimeden bir mazruf değil, zarf ve ambalaj ifadesiyle ele alıp değerlendirir. Ona göre tasavvuf; “İnsanın iç mahrumiyeti, oluş gayesidir. Ve nihaî oluşu... kulluğu bitirip İlâhî huzura ermek ve Allah'ı bulmak davası... Bulmak da oraya varmak değil... “Mutlak”ta fâni olmak... Ve onda bekâ bulmak gayesi ve rejimi...”dir (s. 99). Ona göre bu laflar hep akla göredir, ancak akıl tasavvufa göre değildir. Tasavvufu akıl dışı bir eylem olarak algılar. Buradaki akıl ifadesi yanlış anlaşılmalıdır. Tasavvufa aykırı olarak gördüğü akıl, Batı kökenli ve madde planına hapsedilmiş akıldır.

Nihayetinde tasavvuf hakkında mutlak bir tanım yapar. Bu tanım aynı zamanda “tasavvuf dine sonradan eklemedir!” diyenlere cevap niteliğindedir: “Tasavvuf O'nun ruh emanetidir! Tasavvuf, O'nun bâtınıdır! Tasavvuf O'nun özüdür!.. O, kainatın varlık sebebi, Allahın Sevgilisi ve insan ehramının son noktasıdır!”(s. 99)

Bu şekilde tasavvufu İslam'ın özü olarak kabul eden ve kaynak olarak tasavvufun menşei Hz. Muhammed (SAV)'e bağlayan Necip Fazıl, İslam'ı dahilî ve haricî unsurları ile bir bütün olarak görür. Bu bütünlüğün cisim bulduğu yegane varlık olarak da Hz. Peygamber'i örnek şahsiyet

olarak ele alır. Necip Fazıl'a göre İslam'ın haricî yönünü Şeriat oluştururken dahilî yönünü tasavvuf oluşturur. Her ikisini kendisinde meczetmiş Hz. Peygamber üzerinden gidildiğinde ise yine Necip Fazıl'a göre, "Şeriat, Resulün zahiridir. Tasavvuf ise, bâtını..."dır(s. 100). Ona göre şeriat umumi bir meseleyken tasavvuf daha hususi bir boyutta cereyan eder. Bu hususta, Hz. Resul'e izafe ettiği görev ile kendisine biçtiği görev arasında bir paralellik kurar. O da Hz. Muhammed (SAV) gibi zahiri herkese bâtını ise ehline tebliğ eder.(s. 100)

Bununla birlikte, Necip Fazıl, tasavvufun ve tarikat düşüncelerinin yanlış insanların ellerinde yanlış sonuçlar doğuracağı düşüncesine de sahiptir. Bu konuyla ilgili olarak ağır eleştirilerde bulunur. *Doğru Yolun Sapık Kolları* (Kısakürek, 2011d) adlı eserinde, hicri ikinci asırdan itibaren zuhur eden tasavvuf anlayışı içinde birçok tasavvuf büyüğünün var olduğunu anlatan Necip Fazıl, bu anlayış içinde zuhur etmiş sapık kollardan da bahseder. Yeri geldikçe gerçek ile sahteyi birbirinden ayrı tutarak kimi şeyhlere karşı şiddetli eleştirilerde bulunur. Tabii olarak kendi şeyhini onlardan ayrı tutar. Menemen olayı münasebetiyle bütün "şeyh ve şeyh bozuntuları" toplanıp Menemen'e gönderildiği zaman Abdülhâkim Efendi Hazretleri de gönderilir. Mahkemede şu ifadelerle kendisini savunur: "Ben şeyh değilim ve o yüce mertebeye layık olmaktan uzağım; yok, eğer şeyhlik, devrimizde gördüklerimin hali demekse ona da tenezzül etmekten münezzehim!" (Kısakürek, 2011b:208) der.

Necip Fazıl'a göre, tasavvuf dine sonradan eklenmiş bir müessese değildir. Bunu böyle düşünmek cehalettir. Bu şekilde düşünen insanları Arvasî'den aldığı bir tabir olan "ham yobaz kaba softa" tabiri ile niteler. O bu tabiri, "mukaddes şeriatın kışırında kalmış, vecdsiz, çilesiz, hikmetsiz, dinde ne tarh, ne zam, ne indirme, ne bindirme olmayacağından habersiz, gafil insan manasına" kullanır. Ayrıca "sahte ve yalancı sofiler"i de "ham ve kaba softaların, güya din ve dini hikmetler planında tam mukabil kutbu"(Kısakürek, 2010:177-178) olarak görür.

O ve Ben adlı eserinde Necip Fazıl, 'ham ve kaba softa'yı şu sözlerle ifadelendirir: "Emirlere, aşk eksikliğiyle de olsa körü körüne bağlı olan değil, onları kendi havasız ruhuna indiren, içlerine giremeyince, hikmetlerine sızamıyan, sırlarını tadamıyan ve mukaddes ölçülerin aynasında kendi nefisini gösterendir."(Kısakürek, 2011b:140).

Bu iki sınıf insanın yerine; "şeriat, tasavvuf ve bunların hikmetine nüfuz ehliyetinde şahsi ruh ve akıl"cephelerini birleştirmiş gerçek ve derin Müslüman portresi çizer. "Derin ve gerçek müminde tasavvuf, dinin ve kendisinin bütün ruhudur. O, olanca davaları ve gayeleriyle girift ve ebedi

insanı, girift ve ebedi oluş muammasını yalnız tasavvufta bulur; ve onu kainatın topyekun hesabını veren biricik dünya görüşü kaynağı telakki eder.” (Kısakürek, 2010:185-186)

Tasavvuf, diğer İslam ilimleri gibi, Hz. Peygamber’in peygamberlik devrinde başlar. Tasavvuf ismiyle zuhur ise hicri II. asrın ortalarına rastlar. Bu makalede konu ile ilgili tartışmalara girmekten uzağız. Bununla birlikte tasavvufun menşei hususunda çeşitli eleştirilere müdahil olduğu görülmektedir. Necip Fazıl’ın, tasavvufu, şeriata aykırı bir yapı olarak gören veya İslam dışı etkilerle İslam’a girmiş bir düşünce olarak kabul eden “ham yobaz kaba softa”lara karşı şiddetli eleştirilerde bulunduğunu ifade etmiştik. Bunun haricinde yine tasavvufu, Batı kaynaklı Nev-Platonizm gibi düşünce akımlarına bağlayan ekolleri de eleştirir. Yine aynı şekilde tasavvufu, Doğu mistik geleneği içinde ele alanlara karşı da tavır koyar. Necip Fazıl, tasavvufu doğrudan İslam’ın bâtinî yüzü olarak görür ve kaynağını ise Kur’an ve Sünnet’te bulur. Bu hususta Hz. Peygamber ile Hz. Ebubekir arasındaki ilişki, onun için büyük bir örneklik teşkil eder. Rabıta içerisinde, bir şeyhe bağlanmak suretiyle Allah’a ulaşılabileceğini düşünen Necip Fazıl, hicret esnasında Hz. Ebubekir ile Hz. Peygamber’in bağlılığını bu münasebetle açıklar. Bu konuda *İhtilal* (Kısakürek, 1998) adlı kitabında Necip Fazıl şu anekdotu aktarır: “Hazret-i Ebu Bekr'i ziyaret... Beraberce hicrete karar... Yolda kâfirler tarafından takip... «Sevr» mağarasına sığınuş... Mağara kapısında, onlar içeriye girdikten sonra örümcek ağı... Ve... Ve o mağarada, mutlak inkılâbın, fert çapında, kâinata denk insan ruhu plânında, derinliğine gerçekleşmesi...”

Hazret-i Ebu Bekr'e emir:

— Dizüstü otur, gözlerini yum, dilini damağına yapıştır ve içinden, Allah, Allah, Allah diye zikret!

Bazı akılcı ahmakların dine sonradan ekleme sandıkları tasavvuf işte oradan ve böyle başlar. Hazret-i Ebu Bekr'e, Kâinatın Efendisince aşılana ve gösterilen has oda sırrı...”(Kısakürek, 1998:30)

Necip Fazıl’a göre bu tasavvufi zikir geleneğinin ilkidir. “Sevr mağarasında Hazret-i Ebubekir’e “zikr-i hafi” yani gizli zikir talim etmişlerdir. Dilini damağına yapıştırarak Allah ismini kalbinden alarak söylemek... Kalbine götürüp kalbinden alarak... Bu “zikr-i hafi”dir. Yani gizli zikir... “Zikr-i Celi” ise herkesin duyacağı kadar sesli zikirdir ve Hazreti Ali yoluyla gelmiştir.(Kısakürek, 2011c:141).

Necip Fazıl, tasavvufu İslam dışı faktörlere bağlamak suretiyle ortaya çıktığını iddia edip onun manasını bozmaya çalışanlara karşı da

şiddetli eleştirilerde bulunur. Ona göre; “İslam tasavvufu karşısında apışan ve gözleri kamaşan Batılı, daima olduğu gibi, onu, dış ve aldatıcı çizgileri içinde heceleyip (Neo-Platonizm-Nev Eflatuniye – Yeni Eflatunculuk) mektebine bağlamış, sonradan kurulma ve bu mektepten aparılma bir müessese diye göstermeye yeltenmiş ve İslam’ı yalnız zahir planındaki dış mimarisinden ibaret bırakmak istemiş; tasavvufun mutlak olarak Allah Resulünden gelici O’nun kainat özü mukaddes bâtınından fıskırıcı ebedi hayat madeni olduğunu anlayamamıştır.”(Kısakürek,2010:139).

Necip Fazıl, tasavvufu yok sayanlara karşı da şiddetli eleştirilerde bulunur. Ona göre tasavvufun yok sayılması İslam’ın özünün de inkâr edilmesi anlamını taşımaktadır; “İslam’dan sekiz asır sonra türeyen bazı maddeci mankafalar da, tasavvufu topyekun inkâra varmışlar, böylece üç buudlu din hacmini derinlik buudundan ayırıp satih haline getirmişler ve yine böylece, ister istemez Batılı görüşler birleştiklerinin ve ona destek olduklarının farkına varamamışlardır.”(s. 139).

Necip Fazıl, sahte sofilerin tasavvufu anlayamayışını, onların dünya hayatına karşı gösterdiği ilgisizliği de eleştirir. Gaye-insan, Ufuk-peygamber’in “Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, hemen ölecekmiş gibi ahirete çalış!” emrinin sahte sofi tarafından anlaşılmadığını iddia eder: “Ne çare ki, tasavvufun yalnız posasını yiyen sahte sofi, bu emirdeki dünya borcunu anlamaz ve marifeti dünyaya topyekun arkasını dönmek diye görür; şeriatın kışrında kalan ham ve kaba softa da, her şeyin ahiret gayesini ezbere tekrarlarlarken, dünyayı, şeriatla mevcut olmayan bir darlık ve havasızlık içine almaya çalışır (s.188).

Necip Fazıl, Şeriat-tasavvuf çizgisinde kurguladığı İslam anlayışına karşı çıkan İslam âlimleri ile dinî anlayışı canlandırmak isteyen bazı çağdaş İslam düşünürlerini de İslam içindeki ‘öteki’ olarak görmüştür. Üstad’ın İslam içindeki ilk “öteki”si, tasavvufa eleştiriler yönelten ve hatta ibnü’l-Arabî’nin küfre düştüğünü iddia eden düşünürlerdir ki İbni Teymiyye bunların başında gelir.(Toktaş, 2005: 29-37)

Eserlerinde Tasavvuf Olgusu

Necip Fazı Kısakürek, Abdulkhakim Arvasî ile tanıştığı 1934 yılına kadar kaleme aldığı *Örümcek Ağı* ve *Kaldırımlar* adlı şiir kitaplarının haricindeki hemen bütün eserlerinde tasavvufu bir kaynak, çıkış noktası, hareket sahası olarak görmüş ve ondan istifade etmiştir. Topyekün, tasavvuf meselesini ele aldığı *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu* adlı eserinin yanı sıra roman, şiir, tiyatro gibi edebi eserlerinde ve diğer fikir kitaplarında tasavvuf unsurları dikkat çekici boyuttadır. Bu bölümde

yukarıda sıklıkla göndermelerde bulunduğumuz, *O ve Ben, Kafa Kağıdı, Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu, İdeolocya Örgüsü* adlı eserlerinin haricindeki diğer eserleri ile tasavvuf arasındaki ilişkiye temas etmeye çalışacağız.

Otobiyografik bir roman olarak kabul edebileceğimiz *Kafa Kağıdı* adlı romanın haricinde bir diğer romanı olan *Aynadaki Yalan* (Kısakürek, 2010b) romanında Necip Fazıl, roman kahramanı Felsefe öğrencisi Naci aracılığı ile düşüncelerini aktarır. Romanın başında “Ruhçu ve Maddeci Açından Batı Felsefesi” adlı doçentlik tezini hazırlamak için uğraşan Naci, yaşadığı değişimin ardından “İslam Tasavvufu ve İnsanlığın Beklediği Nizam” başlıklı yeni bir tez hazırlar. Tezdeki bu değişim süreci bile başlı başına bize romanın mahiyetini ve Necip Fazıl’ın düşünceleri hakkında açıklayıcı bilgileri verir. On ayrı bölümden oluşan bu tezde Necip Fazıl, tasavvuf ve yeni dünya düzeni hakkındaki düşüncelerini roman kurgusu içinde okuyucuya ulaştırır. O bu eserinde insanlığın beklediği yeni nizamının İslam Tasavvufu içinde şekilleneceğine inanır.

Bu romanın haricinde Necip Fazıl’ın tasavvufi düşünceyi en fazla ele aldığı bir diğer edebi tür tiyatrodur. Necip Fazıl’ın tiyatrolarında günah duygusu, vicdan azabı, kader ve irade, akıl-duygu-sezgi ilişkileri, madde ve ruh mücadelesi, bilinmeyenin araştırılması, aklın sınırlarının zorlanması, her şeyin ötesinde bir sır bulunduğu inancı gibi şiirlerinde de değindiği metafizik ve psikolojik problemlere temas eder (Okay, 1987:79). *Tohum* (1935), *Bir Adam Yaratmak* (1938), *Künye* (1940), *Sabırtası* (1940), *Para* (1942), *Namı Diğer Parmaksız Salih* (1949), *Reis Bey* (1964), *Ahşap Konak* (1964), *Siyah Pelerinli Adam*, (1964), *Ulu Hakan Abdülhamit Han* (1965), *Yunus Emre* (1969), *Kanlı Sarık* (1970), *Mukaddes Emanet* (1971), *Senaryo Romanları* (1972), *İbrahim Ethem* (1978) adlı tiyatrolarının yanı sıra, yayımlanmamış iki tiyatrosu bulunan Necip Fazıl, tiyatro eserlerinde ağırlıklı olarak metafizik, spiritüalizm, tasavvuf gibi konular üzerinde durmuştur.

Tohum’da, Maraş’ta, maddeci Batı’ya karşı mistik bir ruhla mücadelenin hikayesi anlatılır. Avrupa’da eğitim görmüş soylu bir Maraşlı olan Ferhat Bey (Necip Fazıl), bu oyunda aklın karşısına ruh gücünü koymaya çalışır. Orhan Okay, *Tohum*’u rasyonalizme ve onun doğurduğu materyalizme karşı spiritüalizmin zafer şarkısı olarak niteler (Okay, 1987:75).

Üstadın yazdığı ikinci tiyatro olan *Bir Adam Yaratmak*, bir bakıma *Tohum*’un devamı gibidir. Bu oyunda Hüsrev, Ferhat’ın fikirlerini, daha müsait bir dekor ve vaka içinde devam ettirir.

Üçüncü eseri olan *Künye* adlı oyununda ise oyun kahramanı Gazanfer aracılığı ile tasavvufun en önemli amaçlarından biri olan nefis terbiyesini sembolize eden 'Büyük Cihad"'ın mahiyetini seyirciye ulaştırır. Ona göre "Büyük Cihad", milyonlarca insanın bir o kadar insanla kavgası değil, tek kişinin öz nefsiyle cengidir.

Sabırtaşı oyununda oyun kahramanı Genç Kız, bir ölü gencin başında kırk gün kırk gece sabırla beklemiş, genç ölünün yüzüne baka baka sonunda ona aşık olmuş, bu vesileyle sevginin ne demek olduğunu anlamıştır. Necip Fazıl, bu oyununda sevgiyi kişinin nefsini unutmaması, dileklerini kaybetmesi, benliğini aradan çekerek yok olması şeklinde tanımlayarak ona ilahi bir boyut kazandırır.

Bir Adam Yaratmak oyunundan sonra en çok beğenilen ikinci oyunu *Reis Bey*'de de yazar maddecilik yerine maneviyatı, başka bir ifadeyle materyalizmle spirüalizmi karşılaştırmak istemiştir. *Çile*'de dile getirdiği büyük buhranın tiyatro dilindeki karşılığıdır bu.

Ahşap Konak oyunun kişilerinden bir olan Yüksel, Necip Fazıl'ın yetişmesini arzuladığı 'Gençlik'in ilk örneklerinden biridir. Bu mukaddesatçı, maneviyatçı değer yargılarına ve geleneklere saygılı bir gençlik modelidir.

Yunus Emre ve *İbrahim Ethem* oyunlarında ise Necip Fazıl, tasavvufi kimlikleri ile İslam tasavvufu içinde ehemmiyetli bir yere sahip olan iki önemli mutasavvıfın hayat hikayesini oyunlaştırmıştır. Özellikle *İbrahim Ethem* oyununda, tasavvuf ve dervişlik gibi konulardaki düşüncelerini daha açık bir şekilde ifade etmiştir. *Yunus Emre* tiyatrosunda ise Yunus Emre'nin menkıbelere dayalı bilinen hayat hikayesinin yanı sıra Onun şiirleri aracılığı ile seyr ü sülûkunu ve Allah, iman, akıl gibi konulardaki kanaatlerini ifade eder. (Güler, 2012:1311-1327)

Nefis terbiyesi meselesini ele aldığı önemli tiyatrolarından biri de *Siyah Pelerinli Adam*'dır. Bu oyun mistik, soyut, fikirlerin çatışmasından ibaret, neredeyse aksiyonun olmadığı kısacık bir metindir. Eser, mistik bir mücadele, bir nefis murakebesidir. Şairin şahsında Necip Fazıl'ın şeytana kafa tutuşu, ona karşı koyuşu anlatılmaktadır.

Necip Fazıl'ın vefatından sonra ortaya çıkan ve yayımlanan *Püf Noktası* oyununda da oyun kahramanı Recep Kafdalı'nın İbrahim Ethem tarzı değişimi anlatılır.

Bütün oyunlarını tezli tiyatro türünde yazan Necip Fazıl'ın farklı tezler doğrultusunda kaleme aldığı oyunlarının hemen tamamında bir

şekilde ruhçu, tasavvufî bir yan ya da karakter bulunmaktadır. Tasavvufî unsurların başında ise seyr ü süluk neticesinde nefis terbiyesini tamamlamaya çalışan gençlik gelir. Bu kahramanların çoğu, bir mürşidin ya da mürşid rolünde meçhul kişilerin rehberliğinde bu yolculuğa çıkmıştır.

Çeşitli türlerde yetmiş sekiz (Okay,1987:10) eser yazan Necip Fazıl'ın eserleri arasında yer alın Dini – Tasavvufî eserlerinden bazıları ise şunlardır: *Çöle İnen Nur* (1960), *Hazret-i Ali* (1964), *O ki O Yüzden Varız* (1961), *Büyük Kapı* (1966), *Peygamber Halkası* (1968), *Son Devrin Din Mazlumları* (1969), *Nur Harmanı* (1970), *Doğru Yolun Sapık Kolları* (1978), *Mümin-Kafir* (1986), *İman ve İslam Atlası* (1981) Bu eserlerinde de Necip Fazıl, dini bir bütün olarak görür ve tasavvufî meseleleri İslam'ın içinde ve şeriata uyumlu bir olgu olarak görüp değerlendirir.

Bu eserlerin haricinde Necip Fazıl, bazı tasavvuf büyüklerinin eserlerini özleştirip yayımlamıştır. Bunların başında mürşidi Abdülhâkim Arvasî Hazretleri'nin *Riyazü't-Tasavvufiye* adlı eserini *Tasavvuf Bahçeleri* ismiyle, Şeyh Safiyüddin Hazretleri'nin *Reşahat* adlı eserini ise yine aynı isimle yayımlamıştır. Mevlana Cami Hazretleri'nin *Nefahat* adlı eseri ise onun *Halkadan Parıltılar* adlı eserine kaynaklık eder.

Şiirlerinde Tasavvuf Olgusu

Necip Fazıl, Arvasî ile tanışmasından önceki şiirlerinde daha çok ölüm, yalnızlık, korku, arayış, cinler periler gibi boşlukta olmanın ifadesi olan kavramları işlerken; Onu tanıdıktan sonra şiir ve sanata bir misyon yükleyerek onları, Mutlak Hakikat olan Allah'ı sır ve güzellik yolunda arama işidir olarak görür. (Kısakürek, Çile, s. 473) Üslubunu muhafaza etmekle beraber temalarında büyük bir değişime gider. *Çile* şiirinden itibaren Allah ile olan münasebete hep vurgu yapar. Birçok şiirinde tasavvufî temalar kullanılırken, kimi şiirlerinde ise tasavvufî unsurlara göndermeler yapar. Ayrıca birçok tasavvuf büyüğüne şiirlerinde yer verir. Şiirlerinde tasavvufî unsurlar başta olmak üzere dini kavramları daha fazla özümsemiş ve içselleştirmiş bir şekilde detaylarıyla ele alır. Şiir artık onun için bir amaç değildir. Onu, gayesi kendini ve yaratıcısını aramak olan insana bu hakikati hatırlatacak bir vasıta, tebliğ aracı olarak görür.

Şair, şiirlerini topladığı ve "*Çile*" adını verdiği şiir kitabının arka sayfalarına eklediği poetikasının "*Şiir ve Din*" başlıklı bölümünde, sanat ve şiir hakkındaki düşüncelerini aktarır; "Dinin olmadığı yerde hiçbir şey yoktur; yokluk bile yok... Şiir ve sanatsa hiç yok...","Allah'ı bulamamacasına aramak, ebediyen aramak olan şiirin gayesi, ilk dayanak

ve çıkış noktası olarak din temeline muhtaçtır.”, “Şair, madde değil de mana halinde cami kapılarının önünü dolduran Allah dilencilerinin en güzelidir.”(Kısakürek, 2005:490).

Yine poetikasının bir başka yerinde “en büyük gizli, Allah’tır. Ve şiir üstün manasıyla sadece Allah’ı arayan bir alet”tir (s.477).

1939’da yazdığı *Sanat* adlı şiirinde;

“Anladım işi, sanat Allahı aramakmış;

Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış...” (s.39)der.

Necip Fazıl’ın “Bütün şiirlerimi Çile’ye irca edebilirsiniz” dediği Çile şiiri 1939’da yazılır. “Bu şiir gerçekten Necip Fazıl için maddi ve manevi çapıyla kendi “ben”i, kendi nefsi ile, daha sonra da eşya ve kainat ile tam bir hesaplaşmadan sonra; yine kendi “ben”inde beşeriyeti kucaklayan çileler sonunda, mutlak hakikate ulaşma cehdini ifade ediyor. Çünkü artık şair “Mutlak Hakikat”ın peşindedir, yani Allah’ın, Allah’ı aramada vasıta olarak da şiiri kabul etmiştir.”(Çebi,1987:285). *Çile* şiiri, şairin bütün şiirlerini derlediği *Çile* şiir kitabının ilk şiiri olur.

“*Çile*” adlı şiir kitabında müstakil bir bölüm olarak yer alan “Allah” bölümü altındaki şiirlerinin haricinde şairin şiirlerinin tamamına Allah sevgisi ve düşüncesi nüfuz etmiştir. Allah’tan sonra en büyük sevgi duyduğu Hz. Peygamber de onun şiirlerinde yer bulmuştur. Hz. Peygamber hakkında gerek nesir gerekse şiir nevinde birçok eser kaleme almıştır. *Çile* şiir kitabında da “İnsan” bölümünde Hz. Peygamber’i anlatan şiirler kaleme almıştır. Bölümün ilk şiiri olan “*Peygamber*”i 1958’de yazmıştır.

Sen fikir kadar güzel;

Ve tek, birden daha tek!

İtrını süzmüş ezel;

Bal sensin varlık petek...

Sensin ölüme hisar;

Bâkisi hep inkisar...

Sar bizi, çepçevre sar,

Rahmet rüzgarı etek! (Kısakürek, 2005: 64).

Burada şair, mana âleminde fikri olarak düşündüğü Hz. Muhammed'i Allah'ın yarattığı en mükemmel insan ve varlık olarak ifade eder. (Çebi, 1987: 309)

Necip Fazıl, tasavvuf büyüklerine duyduğu hayranlığın bir verimi olarak, onlar adına çeşitli şiirler yazmıştır. Bunların bazılarını Arvasî ile tanışmadan önceki süreçte yazmıştır. "Yunus Emre" (1926) ve "Mansur" (1930) şiirleri bizim yukarıda ifade etmeye çalıştığımız ruh bütünlüğü düşüncesini de destekler mahiyettedir.

1926'da yazdığı "Yunus Emre" ve 1972'de yazdığı "Bizim Yunus" şiirleriyle Yunus Emre'ye; 1930'da yazdığı "Mansur" şiiriyle Hallac-ı Mansur'a, 1983'de yazdığı "O Erler Ki" şiiriyle tasavvuf ulularına; 1976'da "Seyyid Taha'yı Ziyaret" şiiriyle Mevlana Halid-i Bağdadi'nin halifesi olan mürşide; 1975 de yazdığı "Şah-ı Nakşibend" şiiriyle Şah-ı Nakşibendî'ye; ve "Kahramanlar" bölümü altındaki diğer şiirleriyle de genel anlamda tasavvuf ulularına karşı duyduğu yakın ilgiyi ifade etmiştir.

Necip Fazıl, Hz. Peygamber'in varisleri olarak tasavvufî bir inançla velilere de insanların kâmilî olarak bağlanır. Zaten bir mürşid olarak bağlandığı şeyhinin zatında, peygambere kadar uzanan "altun" bir "silsile" görür. Bu silsilede sonsuzluğa, Allah'a giden bir kervan görünümünü tasavvur eder.(s. 309) Yukarıda ismini verdiğimiz şiirlerin haricinde tasavvuf ulularını anlattığı bir diğer şiiri de 1952'de yazdığı "Sonsuzluk Kervanı" adlı şiiridir.

"Sonsuzluk Kervanı, istemem azat!

Köleniz olmakmış gerçek hürriyet.

Ölmezi bulmaksa biricik niyet;

Bastığınız yerde ebedi hasat,

Sonsuzluk Kervanı, istemem azat."(Kısakürek, 2005:65)

Necip Fazıl, hayatının son yıllarına doğru, 70 yaşının üzerindeyken bir sene Van'ın Arvas³ köyünde medfun bulunan şeyhinin şeyhi Seyyid Fehim hazretlerini, daha sonra Şemdinli'ye Seyyid Fehim'in şeyhi ve Mevlana Halid-i Bağdadi'nin halifesi Seyyid Taha'yı ziyarete gider. Bu ziyaretini 1976'da yazdığı Seyyid Taha'yı Ziyaret şiirinde şu sözlerle dile getirir:

"Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden;

³ Arvas, eski ismiyle Müküs olan Van'a bağlı Bahçesaray ilçesinin bir köydür. Arvas'ın şimdiki ismi Doğanayla'dır.

Kurtuldum akreplerin ruhumu deşmesinden...”(s.391)

Şairin yetmiş yaşını geçmiş olmasına rağmen seyr ü sülûkuna devam ettiğini bu şiirde görebiliriz.

Bu hususta son olarak ilk defa 1973’de yayımladığı *Esselam* adlı eserindeki şiirlere temas edilebilir. Hz. Peygamber’in yaşına hürmeten 63 parça şiirden oluşan bu eser şairin tamamen İslamî açıdan ele aldığı şiir kitabıdır. Kitabın 1982’de yapılan ikinci baskısında değiştirilen ve beş kıtadan üç kıtaya indirilen *Esselam* şiirinde şair;

“Göklerden son ilâm:

Allah bir, bir, İslâm...

Lâmelif, Eliflâm;

Amanın ya Mevlâm!

Esselâm, esselâm!...”

Sözleri ile fikri ve estetik açıdan düşündüğü değişikliğe, ahir ömründe, sadece onu düşünmek psikolojisiyle yeni bir vücut vermiştir.(Çebi,1987:312)

Necip Fazıl; mistik, lahik, sabık, metafizik veya mutasavvıf ne denilirse denilsin sahip olduğu şair kimliği ile eşyaya, hayata ve hadiselerle olan bakış açısında hep manevi ve farklı bir boyuta kapı aralamıştır. Bütün eserlerinde sirayet eden tasavvuf kültürü, şiirlerinde haddeden geçmişçesine vücut bulur.

Sonuç

Baştan beri ifade etmeye çalıştığımız gibi, Necip Fazıl’da İbrahim Aşkî’nin etkisi ile başlayan tasavvufî düşünce, Abdülhâkim Arvasî ile birlikte bir yaşam modeli haline gelmiştir. Büyük Doğu ideali çerçevesinde yeni bir gençlik yetiştirme sevdasında olan Necip Fazıl’ın hayatının ve düşüncelerinin merkezinde, şariat ve tasavvuf birlikteliğinden doğan bir bütün olarak İslam vardır. Kaynağını Kur’an ve Sünnet’ten alan Necip Fazıl, tarih içinde inkişâf etmiş din ulularını da ihmal etmemiştir.

Necip Fazıl’ı İslam tarihi içindeki bu ululardan iki müstesna isimle birlikte anmak mümkündür. Bu iki kişi aynı zamanda onun tasavvufî hayatının ve düşüncelerinin de özeti gibidir. Birincisi İmam-ı Gazalî diğeri ise Mevlana Celaleddin-i Rumî’dir. Devrin medrese ekolünün tasavvufa olan baskılarını ve eleştirilerini araştıran ve nihayetinde tasavvufun haklı yanlarını görerek onu savunan bir isim olan Gazalî aracılığı ile tasavvuf o

günden bu güne büyük bir koruma altına alınmıştır. Benzer bir durum cumhuriyetin ilk yıllarında da tezahür etmiştir. Topyekün İslam'a saldırıların yapıldığı bir dönemde tasavvuf boş geçilmemiş, tasavvufun birçok yozlaşmış tarafı gün yüzüne çıkarılarak ona ve İslam'a karşı şiddetli eleştiriler yapılmıştır. Böyle bir atmosfer içinde tam bir aksiyon adamı olan Necip Fazıl, tasavvufî meselelere meyletmiş ve bir bakıma onu kendi döneminde koruma altına almıştır.

Bir başka benzerlik ise yaşadıkları buhranla ölçülebilir. Öyle ki Necip Fazıl, kendi yaşadığı buhranın İmam-ı Gazalî'nin yaşadığı buhrandan daha büyük olduğunu düşünür. En güçlü ve başarılı olduğu bir dönemde, sahip olduğu her şeyi bırakarak, büyük bir arayışa çıkan Gazalî'de kendini görür. Gazalî, düşünce ve eylemi tasavvufun dönüştürücü dünyasında bütünleştirerek, kutsal kültürle bağlarını koparan düşüncelerle kıran kırana hesaplaşmıştır.

Mevlana ile olan benzerliği ise Mevlana'nın Şems'ten önceki müderrislik hayatı ile Şems'ten sonra yaşadığı tasavvufî hayatı arasındaki fark ile ilgilidir. Necip Fazıl da Abdulhâkim Efendi Hazretleri'nden önce iç alemde bir sorgulama evresi yaşıyor olmakla beraber, dış alemde tamamen bir bohem hayatı sürmektedir. Bu tanışıklığın ardından aslına rücû eden Necip Fazıl'ın bu değişimi Şems ile karşılaştıktan sonra aslına dönen Mevlana ile benzerlik gösterir. Tıpkı Mevlana gibi eserlerinin tamamına yakını bir mürşidi ile tanıştıktan sonra yazar.

Necip Fazıl, tıpkı Gazalî ve Mevlana'da olduğu gibi şariat ile tasavvuf arasındaki birliğe vurgu yapar ve onları birbirinden ayrılmaz ve tecezzüb kabul etmez bir bütün halinde görür. Dünyaya, tasavvufla perçinlediği bir tür dinî pencereden bakar. O, İslam'ın topyekûn ruhunu, hikmetini, ahlakını, edebini, eşya ve hadiselerle bakışını, bu dünya ve ötelelerin dış ve iç nizam sırrını, var oluş sebebini, ölümsüzlük yolunu, bütün illiyet ve gâyetlerini tasavvufta bulur.

Necip Fazıl, Kainatın Efendisi, Ufuk – peygamber Hz. Muhammed (SAV) gibi “eşyanın hakikati”nin peşinde koşmuş, hitap ettiği gençlikten de böyle bir davaya sahip çıkmasını istemiştir.

KAYNAKÇA

ATEŞ, Süleyman (Tarihsiz). *İslam Tasavvufu*, Yeni Ufuklar Neşriyat.
BAZ, İbrahim (1996). *Abdülhakim Arvasî'nin, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ÇEBİ, Hasan (1987). *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- GÜL, Mustafa Fırat (2010). *Necip Fazıl ve Tiyatro*, Konya: Kömen Yayınları
- GÜLER, Turan (2012). "Necip Fazıl Kısakürek'in Yunus Emre Adlı Tiyatro Eseri Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies Volume 7/3*, ss. 1311-1327.
- GÜNAYDIN, Yusuf Turan (2005). "İbrahim Aşkî ve Necip Fazıl", *Hece Dergisi Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*, S. 9, ss. 150-153.
- İMAM GAZALÎ, (1990). *"El-munkizu Mine'd-delal*, Ankara: MEB Yayınları.
- KARADENİZ, Abdurrahim (2005). "Büyük Doğu'nun Siyaset, Toplum ve Devlet Tasarımı: İdeolocya Örgüsü", *Hece Dergisi Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*, S. 97, ss. 16-23.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2005). *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2000). *İlim Beldesinin Kapısı Hz. Ali*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2010). *Aynadaki Yalan*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2010). *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2011a). *Kafa Kağıdı*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları,
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2011b). *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2011c). *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2011d). *Doğru Yolun Sapık Kolları*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- OKAY, Orhan (1987). *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- OKAY, Orhan (2005). "İnsan, sanatçı/şair ve düşünür olarak bir necip fazıl Kısakürek portresi", *Hece Dergisi Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*, S. 97, ss. 8-16
- TOKTAŞ, Fatih (2005). "İslam Felsefesi Karşısında Fazıl", *Hece Dergisi Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*, S. 97, ss. 29-37.
- UÇAN, Hilmi (2005). "Tasavvufun Değiştirici Yönü, Necip Fazıl ve Ehl-i Sünnet Anlayışı", *Hece Dergisi Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*, S. 97, ss.140-146.